

Ecumenisme espiritual¹

Walter cardenal Kasper

Barcelona, 19 de febrer de 2007

(Traducció de l'original italià)

I.

Han transcorregut més de quaranta anys des de la clausura, el 8 de desembre de 1965, del Concili Vaticà II, que va marcar un gir decisiu al compromís ecumènic, en definir al Decret sobre l'ecumenisme *Unitatis redintegratio* com un dels seus propòsits principals el restabliment de la unitat de tots els cristians. El document comença amb aquestes paraules: “Promoure el restabliment de la unitat entre tots els cristians és un dels propòsits principals del sagrat Concili ecumènic Vaticà II.” (UR 1). Aquesta opció del Concili Vaticà II té el seu fonament en el mandat de nostre Senyor, que el vespre de la seva mort pregà: “*que tots siguin u*”. El Decret aclareix que no es tracta d'un ecumenisme qualsevol, sinó d'un ecumenisme de la veritat i de l'amor, dirigit a recompondre la unitat visible de l'Església (cf. UR 2 s.).

D'aleshores ençà, l'opció ecumènica del Concili ha estat declarada irreversible pel Papa Joan Pau II a l'Encíclica *Ut unum sint* (1995) (UUS 3), on agrega que no es tracta d'un mer “apèndix” de l'activitat tradicional de l'Església (UR 20), sinó d’“una de les prioritats pastorals” del seu pontificat (UR 99). El Papa Benet XVI, el mateix dia següent a la seva elecció com a summe pontifex, en un discurs programàtic pronunciat davant els cardenals aplegats en el conclave, es declarà disposat a fer tot el que es troba al seu abast per promoure la causa fonamental de l'ecumenisme; i refermà aquestes paraules durant la cerimònia d'inauguració del seu ministeri, el 24 d'abril de 2005, a la Piazza San Pietro. Des d'aleshores, el Papa Benet ha repetit aquesta afirmació en nombroses ocasions.

D'ençà que l'Església catòlica, amb el Concili Vaticà II, s'ha obert oficialment al moviment ecumènic, el diàleg ecumènic ha fet grans passes endavant. Això s'ha esdevingut tant a nivell de cadascuna de les esglésies locals com a nivell de l'Església universal. El Pontifici Consell per a la Promoció de la Unitat dels Cristians (PCPUC) ha establert diàlegs oficials o converses i encontres amb gairebé totes les Esglésies i Comunitats eclesials, amb les federacions o Aliances confessionals mundials i amb el Consell Ecumènic de les Esglésies. N'han sorgit un gran nombre de documents. Gràcies a aquests diàlegs ha estat possible arribar a acostaments substancials en diverses matèries i, en algun cas, arribar a un consens. Una fita molt important d'aquest procés ha estat la signatura de la “*Declaració Conjunta sobre la Doctrina de la Justificació*” amb la Federació Luterana Mundial (1999), i l'adhesió a aquesta Declaració per part del Consell Metodista Mundial el juliol passat.

Al costat d'aquests diàlegs, és important de recordar les visites del Papa Joan Pau II a gairebé tots els Patriarques orientals i sobretot la recent visita del Papa Benet XVI al Patriarca ecumènic i la visita a Roma de l'Arquebisbe d'Atenes i de tota la Grècia. Les dues visites a les quals acabo d'al·ludir poden ésser considerades històriques. A més d'aquestes, la represa del treball de la Comissió teològica internacional per al diàleg amb les Esglésies ortodoxes en el seu conjunt també ha significat una fase nova en les relacions amb les Esglésies ortodoxes. Tanmateix, això no vol dir que haguem oblidat els contactes amb les comunitats nascudes amb la Reforma del segle XVI. Ens podríem referir a moltes trobades encoratjadores d'alt

¹ Conferència pronunciada amb ocasió de les XLII Jornades de Qüestions Pastorals, organitzades pel Centre Sacerdotal Montalegre i la Delegació Diocesana d'Ecumenisme i Relacions Interreligioses de l'Arquebisbat de Barcelona. © de la traducció: Dr. Ferran Blasi i Josep Maria Tarragona

nivell amb aquestes Comunitats durant el darrer any, l'última de les quals ha estat la visita d'una delegació finlandesa al començament de la recent Setmana de pregària per a la unitat dels cristians.

Encara més important que els resultats concrets dels diàlegs i dels encontres oficials al vèrtex de les esglésies és tot allò a què el Papa Joan Pau II es refereix en la seva Encíclica sobre l'ecumenisme *Ut unum sint* (1995) o, en altres paraules, el redescobriments de la fraternitat entre els cristians. Avui ja no parlem tant –com el Sant Pare fa observar– de “*cristians separats*” o de “*germans i germanes separats*”, sinó d’“altres cristians” i d’“altres batejats”. Aquest canvi del vocabulari és força representatiu. Els cristians de les diverses Esglésies i Comunitats eclesials ja no es veuen avui dia com adversaris; ja no es posen els uns enfront dels altres amb actituds d'antagonisme, de competència o d'indiferència, sinó que es consideren mútuament com germans i germanes que han emprès junts el camí envers la unitat plena.

En els nostres dies, treballen units a favor de la pau i de la justícia al món. Des de l'inici del moviment ecumènic modern, la promoció de la unitat i la missió en el món han caminat al mateix pas. Perquè amb la promoció de la unitat i en la missió en el món actua l'auto-transcendència de l'Església i comença l'aplegament escatològic de tots el pobles que els profetes ja varen anunciar.

En el fonament d'aquest desenvolupament tan positiu i encoratjador quan el moviment ecumènic és entès en la manera justa, no hi ha ni un filantropisme liberal, ni un relativisme o un pluralisme post-modern que no té en compte les diferències confessionals o abandona la identitat catòlica; sinó que més aviat en la base dels diàlegs hi ha la comuna confessió de la fe en la Santíssima Trinitat i en Jesucrist, únic i universal salvador i redemptor, i el reconeixement mutu de l'únic baptisme, a través del qual tots els batejats entren a formar part de l'únic Cos de Crist i es troben, per tant, des d'ara, en una comunió real i profunda, encara que no completa. La nova fraternitat ecumènica no significa, per tant, una realitat sentimental o una sensació familiar de cordialitat, sinó que contemplem una realitat espiritual fonamentada ontològicament.

Malgrat aquests progressos tan engrescadors, no es pot negar que, més enllà de les dificultats singulars, normals i que formen part de la vida, el diàleg d'alguna manera s'hagi encallat, encara que no s'hagin aturat els col·loquis i els encontres, les visites i la correspondència. La situació ha canviat, l'atmosfera ja no és la mateixa, apareixen a l'horitzó nous reptes, com per exemple el creixement enorme dels moviments evangèlics, pentecostals i carismàtics, que s'han desenvolupat sobretot a l'hemisferi sud. D'altra banda, en algunes comunitats protestants s'hi palesen tendències liberals, sobretot en qüestions d'ètica, que creen noves diferències i dificultats. Mentre que en els moments immediatament posteriors al Concili hom constatava tal volta una atmosfera optimista i fins i tot utopista, avui es pot preveure que el camí ecumènic, almenys segons les mesures dels homes, serà encara llarg. Com a fruit d'aquesta reflexió, el tema de la darrera Sessió plenària del PCPUC, el novembre del 2006, ha tingut com a títol “*L'ecumenisme en via de transformació*”.

Com sempre, hi ha diversos motius per al canvi d'una situació. Un dels motius ha estat el fet que, després d'haver superat molts malentesos i haver aconseguit un consens fonamental sobre el fulcre de la nostra fe, ara hem arribat al nucli dur de les nostres diferències eclesiològiques, o més aviat de les nostres diferències institucionals i eclesiològiques. En el diàleg amb les Antiques Esglésies Orientals i amb les Esglésies ortodoxes, aquesta

divergència abraça la qüestió del ministeri petrí; mentre que, en les relacions amb les Esglésies reformades, concerneix la qüestió de la successió apostòlica del ministeri episcopal. Aquest darrer punt és tan sols la punta de l'iceberg d'una diferència molt més profunda en la manera d'entendre l'eclesiologia. Per poder resoldre aquests punts, l'Església catòlica sosté que és imprescindible afrontar dues qüestions fonamentals.

Primer: ens cal un ecumenisme fonamental; és a dir, hem de reforçar els fonaments del nostre compromís ecumènic, la fe en Déu i en Jesucrist. No solament en les altres Esglésies, sinó també sovint entre nosaltres aquestes veritats fonamentals i centrals estan desapareixent de molts fidels. ¿Com es pot parlar, però, de la justificació dels pecadors per part de Déu, si ja no hi ha una viva relació amb Déu i si ja no existeix la consciència de ser pecador i de tenir necessitat de la redempció? Segon: la qüestió de les Esglésies, enteses com a Comunió. Entretant, hem d'estar agraïts que la Comissió Fe i Constitució del Consell mundial de les Esglésies hagi publicat un document encara provisional sobre "*La naturalesa i la missió de l'Església*", en l'elaboració del qual ha col·laborat el nostre Consell i a la redacció final del qual volem continuar cooperant molt activament. Esperem que això pugui ser un pas i una contribució important per assolir la plena comunió, és a dir, la comunió eucarística amb els nostres germans i germanes, que és l'objectiu del compromís ecumènic.

II.

Després d'haver afirmat tot això i prenent en consideració també els diversos passos d'aproximació, roman tanmateix un cert sentiment de desil·lusió i de frustració. Per posar en moviment la situació actual, és necessari un impuls molt més fort i vigorós que el que, per la seva naturalesa, els diàlegs acadèmics puguin donar. En aquest moment crític, hem d'acudir a la força motriu originària del moviment ecumènic i a la dimensió pneumatològica de l'existència cristiana i de l'Església. Per això, al costat dels fonaments teològics i eclesiològics abans mencionats cal reflexionar sobre les bases pneumatològiques i espirituals. Perquè la unitat dels deixebles de Crist no es pot "*fer*" mitjançant diàlegs teològics, tot i ser molt importants i irrenunciables, ni mitjançant una certa anomenada diplomàcia eclesiàstica o mitjançant accions pragmàtiques, encara que tinguin la seva utilitat. En última instància, la unitat de l'Església és, per bé que visible, una realitat pneumatològica i per tant un do de l'Esperit de Déu. Segons l'apòstol Pau hi ha una diversitat de carismes dins l'Església, però un sol és l'Esperit (1 Cor 12,4), el qual és com l'ànima de l'Església. És significatiu que les paraules de Jesús "que tots siguin una sola cosa" no són un manament, sinó una pregària; i l'ecumenisme en darrer terme no és altra cosa que unir-se a aquesta pregària de nostre Senyor i fer-la nostra.

Aquestes no són per mi reflexions purament abstractes, sinó pensaments que vénen de la meva experiència personal, madurada al llarg de molts anys, dia rere dia. En aquest període de temps he participat en molts diàlegs i en molts encontres ecumènics. I sempre era el mateix. Si aquests diàlegs restaven només a nivell acadèmic, resultaven potser interessants, però no portaven cap fruit. Sovint, si no hi havia pregària i una atmosfera espiritual, hom podia oblidar-los. Mentre que si hi havia un clima de pregària, els cors s'obrien, era possible superar malentesos i prejudicis, promoure la comprensió també sobre les diferències, trobar convergències i tal vegada consensos i sobretot acreixia l'amor mutu i l'empenta per continuar.

Aquesta experiència personal concorda amb l'experiència històrica de l'Església. Les divisions en el si de la cristiandat no són degudes primàriament a disputes a nivell de discussions o a controvèrsies sobre fórmules doctrinals divergents, sinó a una experiència de

vida que ha portat a un allunyament recíproc. Algunes formes de vida de fe cristiana han esdevingut estranyes les unes a les altres, fins a no poder-se entendre. Així, les divisions del passat són el resultat –com el Concili ho ha dit– d’un refredament de l’amor. Problemes que com a tals eren solucionables han esdevingut obstacles insalvables; de les diferències, de per si legítimes, n’han sortit controvèrsies, que s’han exagerat i absolutitzat. Al final s’han allunyat i ja no es comprenen. I això ha conduït a fractures inevitables. Diverses condicions i circumstàncies culturals, socials i polítiques han desenvolupat un rol important en tot això. Amb això no volem oblidar que s’ha tractat també d’una recerca de la veritat i de diferències de fe. Tornarem de seguida sobre aquest important aspecte. La recerca de la veritat, però, ha estat sempre inscrita en l’experiència concreta i lligada a aquesta de manera inseparable.

D’altra banda, ja des dels inicis el moviment ecumènic ha estat nodrit en gran mesura per un moviment espiritual, que ha trobat la seva expressió sobretot en la Setmana de Pregària per la Unitat dels Cristians, posada en marxa l’any 1933 per l’Abbé Paul Couturier, i per a nosaltres aquesta setmana és tothora el centre ecumènic de l’any litúrgic.

El Concili Vaticà II, en el seu Decret sobre l’Ecumenisme *Unitatis Redintegratio*, contempla el moviment ecumènic com impuls i obra de l’Esperit Sant (UR 1; 4). I no per casualitat el Concili i el Papa d’aleshores van descriure l’ecumenisme espiritual com el cor del moviment ecumènic (UR 8). L’ecumenisme espiritual segons el Concili significa: pregària, sobretot pregària ecumènica comuna, conversió personal i reforma institucional, penitència i esforç per la santificació personal (UR 5-8). El Papa Joan Pau II en la seva Encíclica *Ut unum sint* i en molts altres documents ha repetit i subratllat moltes vegades aquesta idea i el Papa Benet XVI continua en la mateixa estela.

Recentment el PCPUC ha publicat un petit llibre sobre l’ecumenisme espiritual, que es basa en moltes experiències concretes. La publicació n’havia estat recomanada per la Plenària del 2003. Un primer projecte havia estat presentat i discutit en la Conferència internacional tinguda a Rocca di Papa el novembre de 2004 amb ocasió de la celebració del 40è aniversari del Decret sobre l’ecumenisme *Unitatis redintegratio* del Concili Vaticà II. D’aleshores ençà hem rebut molts suggeriments d’organismes ecumènics internacionals i locals. Així, el llibre és el resultat de moltes experiències personals meves i de molts altres en diverses situacions i parts del món. La intenció de la publicació és aportar suggeriments concrets i pràctics a tots aquells que –com se sol dir són a la base, és a dir a les diòcesis, a les parròquies i a les diverses comunitats– s’esmercen en el treball ecumènic.

L’accent particular posat en l’ecumenisme espiritual és important també a la llum de la situació espiritual actual que, d’una banda, està marcada pel relativisme i per l’esteticisme post-moderns i, de l’altra, palesa un desig nostàlgic d’esperança espiritual, sovint vague i imprecís. És evident un descontentament que brolla del buit deixat per una civilització tècnica, funcional i economicista. Hom hi percep també el descontentament amb una Església prevalentment institucional, que no dóna prou nodriment espiritual, que no satisfà els desigs més pregonos del cor. Aquest és un dels motius pels quals tants fidels deixen l’Església i s’integren en comunitats carismàtiques i pentecostals o es lliuren a pràctiques esotèriques. Aquesta situació ens obliga a aclarir des del principi el concepte d’espiritualitat.

III.

Actualment, la paraula “espiritualitat” és massa utilitzada i té molts significats. Ens interessa ara, primerament, aclarir una mica aquest terme i el seu significat. I després podrem donar suggeriments concrets.

Espiritualitat és un “préstec” lèxic que prové del catolicisme francès. Traduït literalment significa “pietat”. Nogensmenys, amb això no es cobreix tota la gamma de significats d’aquest concepte. El *Dictionary of Christian Spirituality* descriu l’espiritualitat com aquell capteniment, aquella fe i aquell conjunt de pràctiques que conformen la vida dels homes, ajudant-los a assolir realitats que van més enllà de la percepció dels sentits. Per millorar aquesta descripció, podem dir que espiritualitat és un estil de vida guiat per l’esperit. El Lèxic ecumènic, per tant, diu: “L’espiritualitat consisteix en el desenrotllament de l’existència cristiana sota la guia de l’Esperit Sant”.

És clar, doncs, que el concepte d’espiritualitat té dos components: una dimensió que prové “de dalt” i que no està influenciada per l’home perquè és obra de l’Esperit de Déu, i una dimensió “de baix”, que enclou la condició humana i la situació contingent en què es troba cada existència cristiana i dins la qual ella mira de forjar-se i de definir-se espiritualment. L’espiritualitat viu, doncs, la tensió entre l’únic Esperit Sant, que obra a tot arreu i en tot, i la varietat de les realitats i de les formes de vida humanes, culturals i socials. I és per tant en aquesta tensió entre unicitat i pluralitat on rau fonamentalment el significat de l’espiritualitat.

Aquesta tensió comporta a l’espiritualitat el perill d’una fractura o de la preponderància d’un dels elements. Com a expressions culturals i terrenals de la fe encarnada, les espiritualitats porten en elles mateixes el risc del sincretisme, quan la fe cristiana es barreja amb elements religiosos i culturals no adequats, que falsegen la fe mateixa. Les diverses espiritualitats poden també unir-se a finalitats i qüestions polítiques, conferint a la fe cristiana no sols un to nacional, sinó fins i tot una empremta ideològica pseudo-espiritual o nacional-xovinista. En algunes formes de fonamentalisme religiós aquest perill és extremadament evident. Al costat d’aquestes, existeixen altres formes d’espiritualitat, de l’anomenada espiritualitat ecumènica, que són només emotives o sentimentals i poden ser descrites com banalitzacions burgeses de la fe cristiana.

Tota espiritualitat, doncs, ha de demanar-se per quin esperit es deixa guiar, per l’Esperit Sant o per l’esperit del món o del temps. L’espiritualitat implica un discerniment dels esperits. L’espiritualitat no està exonerada de la recerca de la veritat. Per això, hom no es pot sostreure còmodament a la teologia apel·lant a l’espiritualitat. L’espiritualitat, per romandre sana, té necessitat d’una reflexió teològica.

IV.

Els grans mestres de la vida espiritual ens han deixat un ric tresor d’experiències per al discerniment dels esperits. Les més conegudes són les regles per al discerniment dels esperits del llibre dels exercicis espirituals d’Ignasi de Loiola. Val la pena rellegir-ho atentament, des del punt de vista ecumènic; és possible, en aquest sentit, treure’n un gran profit. Tanmateix, jo prefereixo agafar aquí un altre camí i interrogar-me, en tres punts, sobre quina és la naturalesa i l’obra de l’Esperit a nivell ja bíblic, ja sistemàtic, per arribar a una espiritualitat ecumènica objectiva sobre la base d’una teologia reflexionada a partir de l’Esperit Sant.

1. El significat fonamental en hebreu i en grec d’“esperit” (*ruah, pneûma*) és vent, respiració, buf i –perquè la respiració és signe de la vida– vida, ànima i, en fi, en una translació de sentit, l’esperit com a principi vital de l’home, com a seu de les sensacions espirituals i de la seva voluntat. No es tracta amb tot d’un principi immanent a l’home; es refereix més aviat a la vida donada i feta possible per Déu. Déu dona l’esperit i el pot també tornar a prendre. L’esperit de

Déu té, doncs, la força vital creadora de totes les coses. Ell dóna a l'home sensibilitat artística i perspicàcia, discerniment i saviesa.

És el *Spiritus creator*, que obra en tota la realitat de la creació. “*L’esperit del Senyor omple l’univers, abastant cada cosa, coneix cada veu*” (Sap 1,7; cf. 7,22-8,1). Segons l’apòstol Pau a la Carta als Romans, l’Esperit ve en ajut de la nostra feblesa, dóna resposta a les esperances i sofriments del món, intercedeix amb insistència per nosaltres, amb gemecs inefables (Rom 8,26 s). Segons Agustí, l’Esperit és “*la força de gravetat de la caritat, l’empenta cap amunt, allò que s’oposa a la força de la gravetat cap a baix i mena tot a la realització en Déu*” (Conf. XIII, 7,8). Tota veritat –com ensenya Tomàs d’Aquino– sigui d’on sigui que es derivi, prové de l’Esperit Sant (cf. S. th I/II,109,1).

Una doctrina sobre l’Esperit Sant, per tant, no ha de recloure’s dins els murs d’una església o replegar-se sobre ella mateixa. Hom deu situar-la a l’interior d’una perspectiva universal. La pneumatologia és possible tan sols en l’escolta, en l’atenció posada a les petjades, a les esperances, a les joies i a les vanitats de la vida, en l’observació dels signes dels temps que s’hi troben arreu, allà on la vida neix i, en ferment, s’expandeix, però també on les esperances de vida són malmeses, escanyades, emmordassades i suprimides. A qualsevol lloc on sigui palesa la vida veritable i nova, obra l’Esperit de Déu.

El Concili Vaticà II va veure aquest obrar universal de l’Esperit no solament en les religions de la humanitat, sinó també en la cultura i en el progrés dels homes (cf. *Gaudium et spes*, 26; 28; 38; 41; 44). El Papa Joan Pau II ha desenvolupat posteriorment aquest pensament en la seva Encíclica sobre la missió *Redemptoris missio*, on llegim: “*L’Esperit, doncs, és a l’origen mateix de la demanda existencial i religiosa de l’home, la qual neix no solament a partir de situacions contingents, sinó de l’estructura mateixa del seu ésser*”. Més endavant el Sant Pare continua: “*La presència i l’activitat de l’Esperit no afecta només els individus, sinó la societat i la història, els pobles, les cultures, les religions. l’Esperit, en suma, és a l’origen dels nobles ideals i de les iniciatives de bé de la humanitat que camina*” (n.28).

Una espiritualitat ecumènica inspirada en la Bíblia no pot per tant replegar-se en ella mateixa o ésser exclusivament eclesiocèntrica. Ha d’estar atenta a la vida i servir la vida. Ha d’ocupar-se dels afers quotidians, de les petites experiències de cada dia, així com de les grans qüestions de la vida i la supervivència de l’home modern, i també de les religions i de les obres de la cultura humana. Segons un principi de la mística medieval tardana i d’Ignasi de Loiola, és possible de trobar Déu en totes les coses.

Espiritualitat ecumènica significa cooperació en favor de la vida, de la justícia, dels drets de l’home i de la pau. En aquest context no estic pensant en primer lloc en accions espectaculars, sinó en cooperar a les obres de caritat de cada dia, pels nens, els joves, els malalts, les persones amb discapacitats i la gent gran. Estic pensant també en la cooperació amb la pastoral per als turistes, en els mitjans de comunicació, etc. Hem de superar en tots aquests àmbits l’esperit de competitivitat, perquè cal que imperi la solidaritat. Podem fer tantes coses plegats, i mitjançant aquesta cooperació ens coneixem millor i creixem junts.

2. A la Bíblia, l’esperit no és sols força creadora de Déu: és també la força divina que s’explicita en la història. L’Esperit parla a través dels profetes i és promès com l’esperit messiànic (Is 11,2; 42,1). És la força de la nova creació, que transforma el desert en paradís i el converteix en lloc de llei i justícia (Is 42,15 ss). “*No amb el poder, no amb la força, sinó*

amb el meu esperit” (Zac 4,6). L’esperit apropa la criatura que gemega i sofreix al Regne de la llibertat dels fills de Déu (cf. Rom 8,19 ss).

El Nou Testament anuncia la vinguda del Regne de la llibertat de Jesucrist. Un regne que neix de l’Esperit (Lc 1,35; Mt 1,18.20); en el moment del baptisme, l’Esperit descendeix sobre ell (Mc 1,9-11); tota la seva obra sobre la terra té el segell de l’Esperit (Lc 4,14.18; 10,21; 11,20). L’Esperit reposa en ell; així ell pot anunciar el missatge de joia als pobres, la llibertat als presoners, la vista als cecs i la justícia als afligits (Lc 4,18). La seva resurrecció s’esdevé en la força de l’Esperit (Rom 1,3) i en la força de l’Esperit ell continua essent present a l’Església i al món. *“El Senyor és esperit”* (2 Cor 3, 17).

Ja què en Jesucrist, en la seva vida sobre la terra i en la seva obra com a Redemptor, l’acció de l’Esperit inscrita en la història de la salvació arriba a la seva plenitud escatològica, l’Esperit és per a Pau l’Esperit del Crist (Rom 8,9; Fil 1,19), l’Esperit del Senyor (2 Cor 3,17) i l’Esperit del Fill (Gal 4,6). La confessió de Jesucrist és per tant el criteri fonamental per al discerniment dels esperits: *“...ningú que parli sota l’acció de l’Esperit de Déu no diu: “Jesús és anatema”; i ningú no pot dir: “Jesús és Senyor!”, si no és sota l’acció de l’Esperit Sant”* (1 Cor 12,3).

Amb això queda ben afermat el criteri cristològic, que és el decisiu en una espiritualitat ecumènica. Aquest criteri vol lluitar contra el perill d’un relativisme i d’un sincretisme espiritual, que amenaça les experiències espirituals de les diverses religions, confonent-les entre elles i seleccionant-les de manera eclèctica. L’espiritualitat ecumènica preserva la unitat i la universalitat del significat salvífic de Jesucrist. Ella és també contrària a la temptació somiadora i exaltada d’eliminar la intermediació cristològica i accedir directament a Déu. I recorda: *“Déu, ningú no l’ha vist mai; l’Unigènit que és al si del Pare és qui l’ha revelat”* (Jo 1,18).

Una espiritualitat ecumènica legítima serà per tant en primer lloc una espiritualitat bíblica i rebrà un influx en la lectura comuna de les escriptures i en l’estudi comú de la Bíblia. Ella s’impregnarà de la *Lectio divina*, tan recomanada pel Concili (DV 25), és a dir, la lectura de la Bíblia lligada a la pregària que esdevé un col·loqui entre Déu i l’home. Ella reflexionarà contínuament sobre les narracions bíbliques de la vinguda de Jesús, sobre el seu missatge de llibertat, sobre la seva obra alliberadora i salvífica, sobre el seu servei als altres, sobre la seva kenosi fins a la mort, sobre la seva entera persona i sobre el seva sencera obra, fent d’això el criteri fundant. Ella s’amararà del seguiment de Jesús i continuarà cercant el rostre del Crist, com ha mencionat de manera pragmàtica Joan Pau II en la seva Carta Apostòlica *Novo millennio ineunte* de 2001. Tal espiritualitat es revela en allò que Pau defineix com els fruits de l’Esperit: caritat, joia, pau, paciència, benignitat, bondat, fidelitat, dolcesa, templança (Gal 5, 22).

Espiritualitat cristocèntrica significa espiritualitat de l’escolta de la paraula i significa també espiritualitat sacramental. El Crist és present en la paraula i en els sagraments; el Concili va renovar la imatge de la taula de la paraula i del cos del Crist (DV 21). Ecumènicament tenim en comú sobretot el Baptisme, mitjançant el qual som membres de l’únic cos de Crist i estem ja ara en una comunió profunda si bé encara no plena. Per tant, les celebracions de commemoracions del Baptisme comú són centrals per a una espiritualitat ecumènica. Hom pot pensar en la festa del Baptisme del Crist o en cerimònies del període de la Quaresma. Nogensmenys, no és possible una plena participació comú a l’eucaristia. Conec bé les problemes pastorals que poden sorgir d’això. Durant els darrers anys, s’ha desenvolupat el

costum que aquells que no poden participar plenament i no poden combregar demanen la benedicció del sacerdot; amb la qual cosa no se senten exclosos i hi participen tant com és possible.

L'espiritualitat cristològica valora també els testimonis de Crist. Tenim en comú molts sants dels primers segles i tenim moltíssims testimonis que podem dir màrtirs, sobretot al segle passat. Ells són models i exemples en el seguiment de Jesús. No podem oblidar Maria, la Mare de Jesús. Fins i tot molts evangèlics avui la redescobreixen com una figura bíblica i com a germana en la fe.

En fi, en l'Esperit, podem i hem de dir "Abbà, Pare!" com Jesús va dir a Déu (Rom 8,15.26 ss; Gal 4,6). Per tant, una espiritualitat ecumènica és una espiritualitat de la pregària. Com Maria i els Apòstols –i junt amb ells– tal espiritualitat ha de recollir-se sempre en la pregària per la vinguda d'una Pentecosta regeneradora (cf. Act 1,13 ss.). Una espiritualitat ecumènica viu, com el mateix Jesús, de la pregària; concorda amb la pregària de Jesús i s'uneix a ell, en el desig que tots siguin u (cf. Jo 17,21). En la pregària suporta, com Jesús a la creu, també l'experiència de l'abandonament de l'esperit i de l'abandonament de Déu (cf. Mc 15,34); només en la força de la pregària pot suportar dificultats i desil·lusions ecumèniques, com també l'experiència ecumènica del desert.

3. Al costat del criteri cristològic, per a Pau hi ha també el criteri eclesiològic. Pau enllaça l'Esperit amb la construcció de la comunitat i amb el servei en l'Església. L'esperit ha estat donat per al bé de tothom. Els diversos dons de l'Esperit han de servir els uns i els altres (1 Cor 12,4-30). L'Esperit no és un Esperit de confusió, sinó un Déu de pau (1 Cor 14,33). Però l'obra de l'Esperit no està limitada a les institucions de l'Església i monopolitzada per ella; l'Esperit és donat a tothom com afirma la Bíblia, cadascú té el seu carisma. Mes l'Esperit no obra quan els homes estan els uns contra els altres, sinó quan són els uns amb els altres, i gràcies a la contribució personal de part de cadascú. L'Esperit és advers a tota divisió en faccions i partits. El do més gran de l'esperit és la caritat, sense la qual el coneixement no té cap valor. La caritat no té enveja, no es vanagloria, no s'enorgulleix; tot ho suporta i no caducarà mai (cf. 1 Cor 13,1-4.7).

Precisament, la tradició teològica ha desenvolupat amb propietat aquest aspecte. Segons Ireneu de Lió, l'Església és "el recipient, on l'Esperit ha abocat la fe i la manté fresca"; allà on és l'Església, hi és també l'Esperit de Déu; allà on és l'Esperit de Déu, hi és l'Església i tota la gràcia" (Adv. haer. III, 24,1). I Hipòlit diu: "*Festinet autem et ad ecclesiam ubi floret spiritus*" (Trad apost. 31; 35). En tota la tradició occidental, inspirada sobretot en Agustí, l'Esperit és l'amor entre el Pare i el Fill, i allò que hi ha de més intern a Déu i al mateix temps és més extern a Déu, atès que, en ell i a través d'ell, l'amor de Déu es vessa als nostres cors. En l'Esperit, Déu dona la seva intimitat a l'exterior de manera que així nosaltres puguem compartir la seva vida. L'Esperit és, doncs, el principi vital de la vida cristiana i a la manera de l'anima de l'Església (cf. LG 7).

L'espiritualitat ecumènica és, doncs, una espiritualitat eclesial i, per això mateix, una espiritualitat de comunió. L'espiritualitat ecumènica maldarà per assolir el "*Sentire ecclesiam*", mirarà d'entrar més pregonament en l'essència, la tradició, i en particular en la litúrgia de l'Església, fent la litúrgia de manera actual i conscient. L'espiritualitat ecumènica viu de la festa de la litúrgia. Tal espiritualitat ecumènica generalment és viscuda en grups i cercles ecumènics. Aquests grups, tanmateix, no poden separar-se de la més àmplia comunitat de l'Església i elevar-se per sobre d'aquesta. No poden fer ecumenisme al seu propi gust i

manera. Han de sentir-se com membres que contribueixen a la vida de tot el cos de l'Església i per altra part la reben també de la comunitat més gran. L'espiritualitat ecumènica s'esmerça a conservar la unitat de l'Esperit (cf. Ef 4,3).

Viure en l'Església, amb l'Església i viure l'Església vol dir patir en l'Església i amb l'Església. Ella pateix i sagna per les ferides causades per les divisions. Aquest patiment és essencial a l'espiritualitat ecumènica. Així, l'espiritualitat ecumènica mobilitza la consciència de l'Església, privant-la de replegar-se sobre ella mateixa i sobre la seva autosuficiència confessional; estimuland-la, ben al contrari, a recórrer i a tocar en la riquesa de les altres tradicions per cercar una unitat ecumènica més àmplia i, d'aquesta manera, arribar a la plenitud concreta de la seva catolicitat. Ella, per tant, entreobre profèticament una visió del futur davant la realitat eclesial concreta, sense fugir davant aquesta realitat, però esforçant-se en canvi amb paciència i constància per aconseguir el consens.

L'Esperit és qui la fa entrar en una veritat cada cop més gran i cada cop més profunda; ell ha de guiar-nos a la veritat complerta (Jo 16,13). Això s'esdevé de diverses maneres, una de les quals, segons el text conciliar ja citat, és l'experiència espiritual. D'aquesta, n'és una part també l'experiència espiritual ecumènica. En efecte, el diàleg ecumènic no és simplement un intercanvi d'idees, sinó un intercanvi de dons i d'experiències espirituals (UUS 28). Això és possible per a cada cristià, en el lloc i en la forma que són propis de cadascun, per tal com cadascun a la seva manera és un expert, és una persona que viu una experiència i vol comunicar-la als altres. Per al diàleg ecumènic val, doncs, tot el que Pau ha dit per a tota reunió de la comunitat: quan us reuniu, que cadascun aporti el propi do (cf. 1 Cor 14,26).

En els últims decennis, nosaltres els catòlics hem après molt de l'experiència dels nostres germans i de les nostres germanes protestants en tot el que fa al significat de la Paraula de Déu i a la interpretació de la Sagrada Escriptura; ells, per la seva banda, aprenen de la realitat dels nostres signes sacramentals i de la nostra manera de celebrar la litúrgia. En l'encontre ecumènic amb les Esglésies orientals, hi podem aprendre de la seva riquesa espiritual i del seu respecte pel misteri, mentre que ells poden compartir les nostres experiències pastorals i la nostra experiència en contacte amb el món actual. Com suggereix una expressió feliç del Papa Joan Pau II, l'Església pot, doncs, aprendre a respirar de nou amb els dos pulmons.

Per tant, el diàleg ecumènic no té com a objectiu primari el d'induir els altres a convertir-se a la nostra Església, sinó la conversió de tots a Crist. Naturalment, no podem ni devem excloure les conversions singulars en el sentit tradicional; ens cal tenir un gran respecte per les decisions preses a nivell de consciència personal que motiven aquestes opcions. Tanmateix, àdhuc en el cas d'una conversió individual, de fet no es tracta d'una conversió a una altra Església, sinó d'una conversió a la plena veritat de Jesucrist. En aquest sentit, tots han de convertir-se, ja que la conversió no és un acte fet una vegada per sempre, sinó un procés continuat.

L'encontre ecumènic sosté aquesta conversió, per tal com ens mena a l'examen de consciència i és inseparable de la conversió personal i del desig d'una reforma de l'Església (cf. UUS 16; 34 ss; 83 ss). Quan, intercanviant les nostres recíproques experiències confessionals i partint dels nostres pressupostos diversos, ens apropem a Jesús i assolim l'estatura del complet desenrotllament del Crist (Ef 4,13), aleshores esdevenim amb ell una sola cosa. Ell és la nostra unitat. En ell, després d'haver superat les nostres divisions, podem realitzar històricament, en concret, també tota la plenitud de la catolicitat.

Demaneu-nos ara: quina és la unitat de la plenitud vers la qual caminem? La resposta és la següent: no es tracta d'una fusió com les de les grans empreses internacionals del nostre món globalitzat; no és tampoc un sistema complex, des del punt de vista especulatiu o institucional, en el qual els oposats s'anul·len, seguint una dialèctica de tipus hegeliana. En això rau la diferència de fons entre diàleg i dialèctica. Certament, el diàleg mira de dissipar els malentesos i superar les divisions entre els partners, tendint a la reconciliació. Però la reconciliació pròpiament no elimina l'alteritat de l'altre, no l'absorbeix ni la xucla, fent-la desaparèixer. Ben al contrari, la reconciliació reconeix l'altre en la seva alteritat. La unitat en la caritat no s'assoleix quan la identitat de l'altre és anul·lada i absorbida, sinó al contrari, quan aquesta esdevé confirmada i omplerta.

Aquesta experiència de la unitat en la caritat és el model de la unitat cristiana i eclesial. En troba, en darrer terme, el fonament en l'amor trinitari entre Pare, Fill i Esperit Sant i és el model per a la unitat eclesial: la unitat de l'Església és com una icona de la Trinitat (cf. LG 4; UR 3).

En darrer terme, l'ecumenisme i la unitat són un esdeveniment espiritual. Allà on s'assoleix un consens ecumènic, aquest consens serà experimentat com un do espiritual i com una nova Pentecosta. D'aquesta nova Pentecosta va parlar el Papa Joan XXIII, obrint el Concili Vaticà II amb una clara perspectiva ecumènica. Estic convençut que, si nosaltres preguem com Maria i els Apòstols en el Cenacle (Act 1,12-14) i si ens afanyem per fer tot quant ens sigui possible, rebrem un dia aquest do.